

Gluha učenka med slišječimi – moja izkušnja poučevanja učencev z okvaro sluha pri pouku glasbene umetnosti

Nataša Arko

OŠ dr. Franceta Prešerna Ribnica,
Šolska ulica 2, 1310 Ribnica

natasa.arko@guest.arnes.si

A Deaf Pupil Among Hearing Pupils – Personal Experience of Teaching Music to the Hearing-Impaired

Izvleček

Inkluzija otrok s posebnimi potrebami je za učitelje velik strokovni izziv. Tako sem se soočila s poučevanjem glasbe pri gluhih učencih. Sluh je človekovo osnovno čutilo pri zaznavanju glasbe, zato poučevanje glasbe pri gluhi osebi poteka drugače. Kako ta oseba sliši, zaznava glasbo? Kakšna čustva ji vzbuja poslušanje glasbe? Ali lahko pleše ob glasbi? Prispevek izpostavlja metode dela z gluhi učenci prek moje lastne izkušnje v šolski praksi.

Ključne besede: osnovna šola, glasbena vzgoja, gluhost.

Abstract

Inclusive education can be arduous for teachers. The author of the article, too, was faced with the challenge of teaching music to deaf pupils. One of the key functions of hearing, a basic human sense, is the detection of music. This is why teaching music to the deaf is specific. How do they hear or perceive music? What types of feelings does music evoke in them? Can they dance to music? In light of her own teaching experience, the author proposes some instructional strategies to meet the needs of deaf pupils.

Keywords: primary school, music education, deafness.

Uvod

Slišечи si ne predstavljamo življenja brez zvokov, še posebej ne komunikacije. Sluh je osnova za razvoj poslušanja, govora in jezika (Hernja, 2010). Čeprav vemo, da sta telesna govorica in obrazna mimika zelo močno sporočilo sogovorniku, smo zelo odvisni od besed, njihove barve, melodije, naglasa ... Potem pa je tu še glasba, ki lahko govori tudi brez besed, samo z zvoki. Gluhi imajo razvito komunikacijo z drugimi jezikovnimi sistemi, brez glasovnega jezika, in niso nič manj inteligentni kot slišечи. V šolskem letu 2015/2016 sem bila postavljena pred izziv poučevanja glasbe dveh otrok z okvaro sluha, ki sta se priključila učnemu procesu sliščih. V nadaljevanju se bom osredotočila na poučevanje gluhe učenke, ki sem ji bila kasneje tudi razredničarka. Z nekaj majhnimi spremembami v poučevanju je pouk glasbene umetnosti tekkel tako, da so se učili slišечи učenci in gluha učenka. Potrebni so bili zavesten očesni stik, komunikacija s pantomimo, enoročna abeceda, sprotno preverjanje razumevanja, več predstavitev v PowerPointu in drugi vizualni pripomočki. Ure glasbene umetnosti so vsebovale vse potrebne dejavnosti: petje, poslušanje glasbe, delo z besedilom, ustvarjanje. Slišечи učenci so pridobili na več ravneh: spoznavali so slovenski znakovni jezik in medsebojno različnost ter se urili v prilagajanju.

Način poučevanja je vezan predvsem na zvok – na slušno komunikacijo, pri gluhih pa na znakovni jezik – na vizualno komunikacijo. Učenka je zato imela pomoč strokovnih delavcev: individualne ure s surdopedagogom, pri pouku pa tolmačko, ki je govor pretolmačila v slovenski znakovni jezik. Kadar tolmačke ni bilo, se je morala učenka pri urah znajti sama – z branjem z ustnic in prebiranjem učbenika. Velikokrat je odtavala v svoj svet z risanjem na prazne strani zvezka.

O sluhu

Sliščim delujejo vsi deli slušnih čutil: zunanje, srednje in notranje uho. Mednarodna klasifikacija okvar, prizadetosti in oviranosti, ki jo je pripravila Svetovna zdravstvena organizacija, izgubo sluha opredeljuje na naslednji način: lažja naglušnost, zmerna naglušnost, težja naglušnost, težka naglušnost in gluhotota. Naša

učenka je bila težko naglušna. To pomeni izgubo sluha od 71 do 90 dB na frekvencah 500, 1000 in 2000 Hz. S pomočjo zaušesnega slušnega aparata je slišala zvok, ki ga slišечи ne bomo nikoli slišali in razumeli.

Pouk glasbe

Preden sem stopila v razred pred gluhega učenca in tudi že prej so se mi porajala vprašanja: Ali me bo slišal vsaj malo? Kako sliši glasbo? Kakšne izzive, naloge naj mu sploh dam? Kaj naj od njega zahtevam?

Med prvimi učnimi urami sem počasi ugotavljala, da gluhi kljub vsemu lahko sledi pouku in se nekaj nauči. Pri tem je bila zelo pomembna tolmačka. Učenec in učenka (brat in sestra) sta nekaj malega razumela iz počasnega in razločnega govora, a ko je bila pri pouku tolmačka, je bilo sporočanje v obe smeri najbolj kakovostno.

Osredotočila se bom na poučevanje gluhe deklice. Nekaj mesecev sva potrebovali, da je začela intenzivneje slediti pouku. Sprva je pogosto risala v zvezek ali leno poležavala na klopi. Z nekaj truda z obeh strani sem postopoma pri vsaki dejavnosti našla nekaj, s čimer je bila učenka bolj vključena. Opisala bom glasbene dejavnosti pri pouku.

Petje

Po opazovanju glasbenih uric po metodi E. Willemse sem na začetku ure poskusila s petjem samoglasnika ali zloga (na primer »tu«) na različnih višinah. Ob tem je celoten razred risal po zraku in pel. Tako učenci dobijo predstavo, kaj je visoko, kaj nizko, kaj raven ton.

Ob učenju novih pesmi sem stala v bližini učenke in ji večkrat zrla v obraz. Učenci v razredu so razumeli, da zato njih manjkrat pogledam. Pesmi sem učila po metodi odmeva. Učenci so imeli pred sabo bodisi notni zapis z besedilom ali samo besedilo. Ob petju sem rahlo udarjala po mizi 2-, 3- ali 4-dobni metrum. Tako ga je učenka čutila s telesom. Zelo pomemben je bil ritem. Učenka je v tem zelo močna. Preden smo se začeli učiti pesem, smo s celim razredom z lastnimi glasbili zaigrali metrum pesmi. Tako so vsi boljše začutili pulz pesmi. Ko

smo znali zapeti prvo kitico, smo se spremljali na isti način. Upala sem, da bo učenka sčasoma bolje začutila metrum in ritem pesmi. Čutila sem majhen napredek. Ko se sedaj oziram nazaj, mislim, da bi bilo za večji uspeh dobro ritem pesmi večkrat odploskati. V pomoč je bila tolmačka, ki je ob razrednem petju tudi sama pela in s prstom kazala učenki potek besedila, kadar tolmačke ni bilo, pa sem to delala sama, seveda kolikor se je dalo. Učenka se je vedno bolj trudila z ritmom pesmi in intonacijo govora, ki ni bila več tako monotona. Sošolci so se kmalu privadili učenkinemu glaslu. Največ težav s tem so imeli romski učenci. Nekaj pesmi ali samo refrenov nas je učenka naučila v slovenskem znakovnem jeziku. Teh nekaj znakov v slovenskem znakovnem jeziku smo se naučili tudi pri pevskem zboru in pri pouku drugih razredov. Še danes se refren pesmi *Siva pot* poleg petja učimo tudi v slovenskem znakovnem jeziku. Proti mojim pričakovanjem je bila učenki všeč pesem *En hribček bom kupil*. Včasih sem jo ob petju povabila h klavirju, roko je položila na klavir in zraven pela.

učenki potek besedila, kadar tolmačke ni bilo, pa sem to delala sama, seveda kolikor se je dalo. Učenka se je vedno bolj trudila z ritmom pesmi in intonacijo govora, ki ni bila več tako monotona. Sošolci so se kmalu privadili učenkinemu glaslu. Največ težav s tem so imeli romski učenci. Nekaj pesmi ali samo refrenov nas je učenka naučila v slovenskem znakovnem jeziku. Teh nekaj znakov v slovenskem znakovnem jeziku smo se naučili tudi pri pevskem zboru in pri pouku drugih razredov. Še danes se refren pesmi *Siva pot* poleg petja učimo tudi v slovenskem znakovnem jeziku. Proti mojim pričakovanjem je bila učenki všeč pesem *En hribček bom kupil*. Včasih sem jo ob petju povabila h klavirju, roko je položila na klavir in zraven pela.

Zelo uspešno je bilo povezovanje petja s koreografijo. V spominu mi je ostala koreografija pesmi *Tisoč iskric*. Del pesmi smo izvajali sede, nato stoje v gibanju pri mizi, končali pa smo sede. Vsi smo uživali in se ob tem lažje učili. Na koncu 9. razreda je učenka znala skoraj vse pesmi zadnjega šolskega leta zapeti in pokazati v slovenskem znakovnem jeziku. Pri tem je bila zelo dejavna, čutila sem, kako pesmi doživlja. Tudi ona je bila ocenjena v petju. Samostojno je na svoj način solistično odpela pesem pred razredom.

Poslušanje

Pri poslušanju ji je pomagal napihnjena balon, ki ga je držala v roki. Pomagal ji je čutiti vibracije zvoka. Največkrat pa je stopila k zvočniku na steni, se ga z roko dotaknila in opazovala gibanje izvajalcev na računalniku. Posnetki igranja orkestra se mi zdijo zelo učinkoviti, saj vidimo ritem glasbe, na primer v lokih violin, gibih dirigenta in drugih izvajalcev. Vse to, tresljaji zvočnika, gibanje glasbenikov, je podprlo učenkinu skopo slušno zaznavo. V kontrolni nalogi ji slušne naloge nisem

ocenila. V 9. razredu je v slovenskem znakovnem jeziku prikazala izbrano priljubljeno popularno skladbo. Vsi njeni gibi so z glasbo tekli tako sinhrono, kot bi to naredil slišječ človek. Nepozabno mi je ostalo v spominu tudi njeno izjemno dejavno in doživeto plesanje ob glasbi.

Ustvarjanje

Ustvarjalne naloge, ki jih ni bilo veliko, je učenka naredila po svojih močeh. Na primer: izmislila si rimo na ribniško ljudsko pesem *Pajmo u Zadulje* ali ustvari ritem v 4/4 taktovskem načinu. Sama je doma ustvarjala risane videospote. Enega nam je pokazala v šoli.

Znanje o glasbi

Učenka se je pri glasbeni umetnosti naučila poimenovati in vidno razlikovati vsa glasbila, ki jih poučujejo v glasbenih šolah pri nas. Zna jih uvrstiti v družino glasbil po praktični delitvi (pihala, trobila, tolkala ...) in razume, zakaj se neko glasbilo uvrsti v določeno družino. Spoznavala je zgodovinski razvoj glasbe, večkrat je v zvezi s tem kaj vprašala. Pozna vidnejše ustvarjalce glasbene zgodovine.

Sklep

Časovna omejitev mi ni dala, da bi z učenko delala kakšno dodatno uro. Obe sva imeli veliko dejavnosti. Delo na glasbenem področju bi ji koristilo, da bi lažje oblikovala melodijo v stavku in da bi bil njen govor manj monoton. Učenka ima odličen občutek za ritem, kar bi lahko še okrepila z igranjem na glasbila, kot so bobni, klavir, Orffova glasbila. Učenka se je zelo odzivala na glasbo. Več bi delala z njo na področju petja. Njeno poskušanje petja pesmi bi se dalo še nadgraditi z bolj izrazitim nakazovanjem melodije, tudi ritem bi lahko bil boljši.

Če bi ponovno imela možnost poučevati otroka, ki je gluha, bi vključila več ritmizacije besedila, podprte z igro na lastna glasbila, in veliko več vaj za intonacijo govora po Willemsovi metodi. Zelo bi koristilo večje zanje

Slika 1: Enoročna prstna abeceda (e-vir: sszj.si)

slovenskega znakovnega jezika in brezhibno obvladanje enoročne abecede. Naša učenka je bila v razredu zelo priljubljena. Nekaj sošolcev je izjemno tekoče obvladalo enoročno abecedo pri komunikaciji z njo (gl. sliko 1). Lahko bi rekla, da je bila zvezda razreda.

Nekaj pravil za sporazumevanje z gluhihimi (Košir, 1999: 66):

1. Govori z obrazom obrnjen proti osebi.
2. Ne premikaj se med govorom.
3. Govori počasi in z normalno jakostjo glasu, le bolj doživeto in živahno.
4. Uporabljalj kratke stavke.
5. Na drugo temo preidi počasi, ne preskakuj z ene teme na drugo.

Učenka je proti mojim prvotnim pričakovanjem in strahovom spremljala pouk glasbe. Strah me je bilo, da z njo ne bom vzpostavila stika, da ne bo popolnoma nič razumela, da ji bo svet zvokov preveč tuj in zato pouk

dolgočasen. Presenetilo me je, da pri pouku z njo ni bilo tako, kot sem se bala. Učenka je bila vedno bolj odzivna, saj v sebi nosi izjemno veselje do ritma, plesa. Občutek imam, da ji je glasba izjemno všeč, še najbolj, če je povezana z gibanjem. To je tisto, kar potrebujemo, kar globoko v sebi nosimo slišče: ob glasbi, ki nam je všeč, bi plesali, se kakorkoli gibali, se prepustili ritmu in melodiji. Vse popestritve pouka, ki sem jih morala vnesti zaradi učenke, so pomagale in popestrile pouk tudi vsem sliščim. Še

vedno mi je v izziv glasbo predstaviti tako, da jo bodo otroci čim globlje občutili.

Učenkinu gluhotu sem zavestno vzela kot izziv. Vedno znova sem se odločala, da sprejem njeno gluhotu takšno, kot je, in da naredimo skupaj, kar lahko. Brez pomilovanja. Večkrat sem potrebno snov povedala na kratko in preprosto, s kratkimi stavki, zanimivo, razumljivo. Seveda to koristi vsem učencem. Moj pouk je drugačen kot pred leti. Vse, kar počnemo, je povezano s temo ure: petje, poslušanje glasbe, gibanje, igra na lastna ali druga preprosta glasbila, nekaj teorije. V tej smeri vidim smisel glasbenega pouka pri nas. Glasba naj bo veselje, globoko doživljanje. Tudi sama vidim še veliko možnosti razvoja pri svojem pouku.

Pogrešala sem osebni stik z učenko. Zelo malo bolj zapletenih stvari sem ji lahko povedala brez tolmača. Komunikacija se mi je tako zdela zelo skopa. Navdušena pa sem bila nad učenkinim globokim odzivom na pesmi. Doživljala jih je s celim telesom. Mislim, da gluhi tako govorijo. Slišče se skrivamo za besedami, saj slišče učenci pogosto ne pokažejo veselja nad pesmimi, sploh v višjih razredih.

Viri in literatura

Hernja, N., Werdonig, A., Brumec, M., Groegl, S., Ropert, D., Varžič, I. (2010). *Priručnik za delo z gluhihimi in naglušnimi otroki*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Košir, S. (ur.) (1999). *Sluh: naglušnost in gluhost*. Ljubljana: Zveza gluhih in naglušnih Slovenije.

Slovar slovenskega znakovnega jezika: Enoročna prstna abeceda. Dostopno na <http://sszj.fri.uni-lj.si/?stran=abeceda>. crkuj (18. 12. 2019).